

5. Kurikulum: cíle a obsahy školního vzdělávání a jejich transformace

Cyklus přednášek ze Školní pedagogiky
Tomáš Janík, Institut výzkumu školního vzdělávání PdF MU

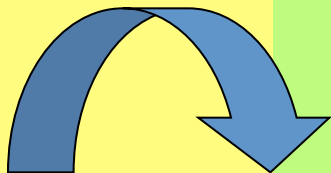
**tvůrce
kurikula**

učitel

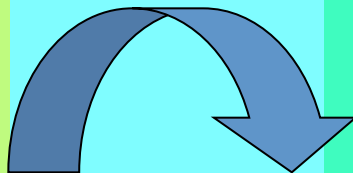
žák

**rovina
aktérů**

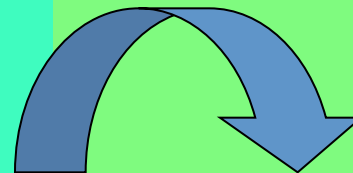
**ontodidaktická
transformace**

**psychodidaktická
transformace**

**kognitivní
transformace**

**rovina
transformací**

**oborové
obsahy**

**kurikulární
obsahy**

**obsahy
výuky**

**znalosti jako
obsahy mysli**

**rovina
obsahů**

vyučování učení

**rovina
procesů**

Ontodidaktická transformace aneb od oborových obsahů ke kurikulárním obsahům

**Tvůrce kurikula na cestě do VÚP/NÚV
za účelem tvorby RVP.**

Ontodidaktická transformace

- **Oborové obsahy** – fakta, pojmy, struktury oborů vědeckých, uměleckých, technických a jiných.
- Transformace oborových obsahů má různé formy podle funkce, kterou má plnit.
  - Transformace pro další badatele v oboru
  - Transformace pro oblast aplikační či technologickou.
  - Transformace při popularizaci pro širší veřejnost.
  - Transformace pro školy různých typů a stupňů.
- **Ontodidaktika** – úkolem je analyzovat obsahy vědních oborů s cílem jejich didaktické interpretace.

Ontodidaktická transformace

- **Výběr obsahu** aneb čemu vyučovat?
- **Legitimizace obsahu** aneb proč tomu vyučovat?
- **Strukturování obsahu** aneb jak jej uspořádat?
- O tyto otázky se vedly spory → **obsah vzdělávání** vymezený v **kurikulu** se proměňuje s tím, jak se střídají historické epochy.
- Průvodním jevem proměn je zápas, který obory vedou se záměrem vydobýt pro sebe místo v kurikulu a zajistit tak svoji reprodukci.
- *„...zápas o učební plán... zápas o uskladnění duchovních sil ve škole“* (Weniger 1952, s. 22).

Ontodidaktická transformace

- **Kurikulární obsahy** jsou v kurikulárních dokumentech uspořádány zpravidla do **vzdělávacích oblastí** nebo **vyučovacích předmětů**.
- Vyučovací předměty „vymezují rámec učiva a zároveň poskytují předpoklady pro odbornost výuky tím, že jsou zakotveny v jednotlivých specializovaných oborech“ (Slavík, 1999, s. 220).
- Vyučovací předměty:
  - **jsou** způsoby myšlení o určitých jevech;
  - **nejsou** vědami v „kapesním vydání“; transformují je s ohledem na žáky a na cíle vzdělávání.
- Vztah **obor – vyučovací předmět** jako klíčový problém tvorby kurikula.

Ontodidaktická transformace

Mezipředmětová orientace kurikula versus oborová systematizace vědění a poznávání?

Jan Neruda jako jeden z
největších básníků
století páry...

- Nezvladatelný nárůst complexity učiva v integrovaných předmětech – vyšší nároky na porozumění.
- Zvládnutí oborů jako předpoklad pro diferenciaci oborových perspektiv.

Psychodidaktická transformace

aneb

od kurikulárních obsahů

k obsahům výuky

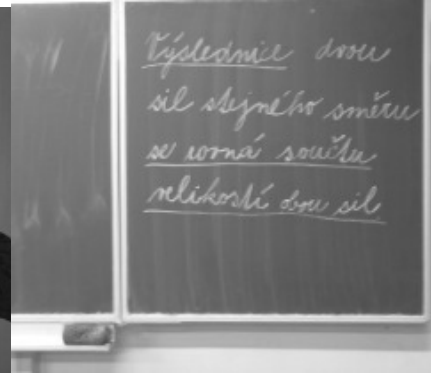
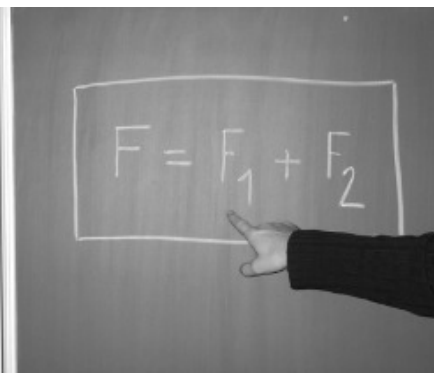
Jak vás to
ve škole učili,
že tomu
nerozumíš...!?

Psychodidaktická transformace

- Učitel vybírá „...nejúčinnější analogie, ilustrace, příklady, vysvětlení, slovní demonstrace, způsoby znázorňování a formulování tématu, které jej učiní srozumitelným pro jiné“ (Shulman 1986, s. 9) → **reprezentace obsahu.**
- Učitel nabízí ve výuce různé **reprezentace obsahu** s cílem podněcovat u žáků procesy utváření a rozvíjení znalostí, dovedností, kompetencí.
- Aranžování „...plodného setkání určitých dětí s určitými **vzdělávacími obsahy**“ (Klafki 1967, s. 121).

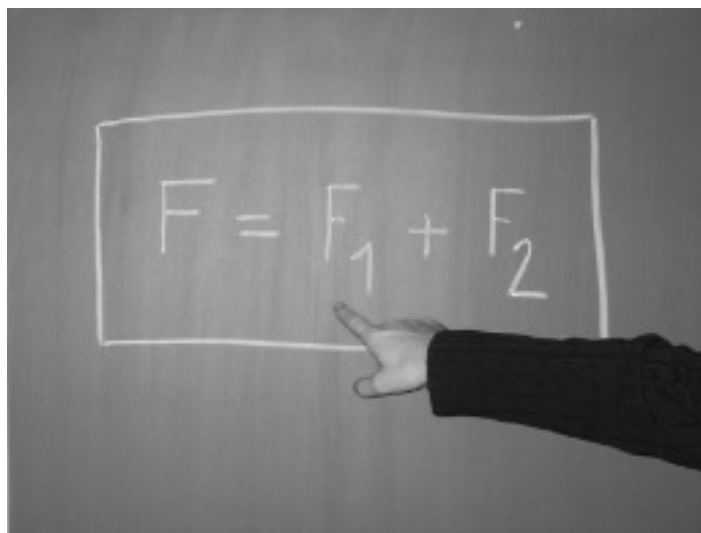

Kontext oboru

Kontext přirozené zkušenosti

Didaktický metajazyk

žákovi vzdálená reprezentace

vyučování

žákovi blízká reprezentace

učení

EXPERT

ŽÁK

Dvojdimezionálnost psychodidaktické transformace
(upraveno dle Slavík, Janík 2007, s. 272; srov. také Jelemenská et al. 2003)

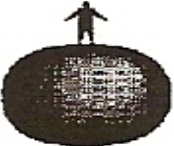
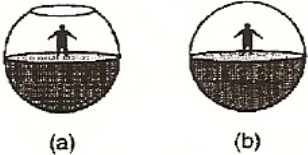
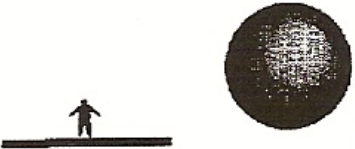

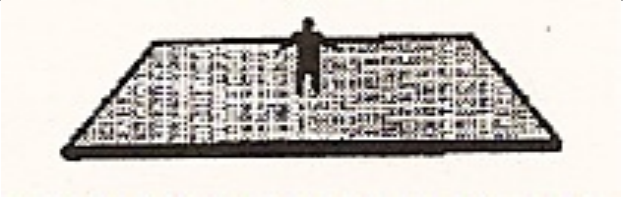
Kognitivní transformace aneb jak se utváří žáková znalost

Kognitivní transformace

- **Kognitivní transformace** – obsah se stává znalostí.
- **Znalosti** – výsledek procesu poznávání (učení); kognitivní struktura zahrnuje zapamatované informace vč. porozumění vztahů mezi nimi.
- Utváření znalostí – **konstruktivní proces**: nové znalosti zabudovány do dosavadních kognitivních struktur.
- Děti si přinášejí do školy řadu představ, které se ukáží jako neadekvátní, nepřesné; nekompatibilní s věděním prezentovaným ve škole.

**...prekoncepce, miskoncepce,
intuitivní představy, naivní teorie...**

<p>Země jako zploštělá koule</p>	
<p>Země jako dutá koule</p>	
<p>Dvojí Země</p>	
<p>Země ve tvaru disku</p>	
<p>Země ve tvaru obdélníka</p>	

Kognitivní transformace

- Dítě má svoji představu o tom, jaké věci jsou a jak fungují.
- Škola je garantem „správné“, tj. kulturně a vědecky akceptované verze toho, jaké věci jsou a jak fungují.
- Rozpor mezi **žakovou prekonceptí** a **vědeckou konceptí** → **kognitivní konflikt**.
- **Kognitivní konflikt** – motor **konceptuální změny**.
- Konceptuální změna jako přestavba:

žakovská prekoncepte → vědecká koncepte.

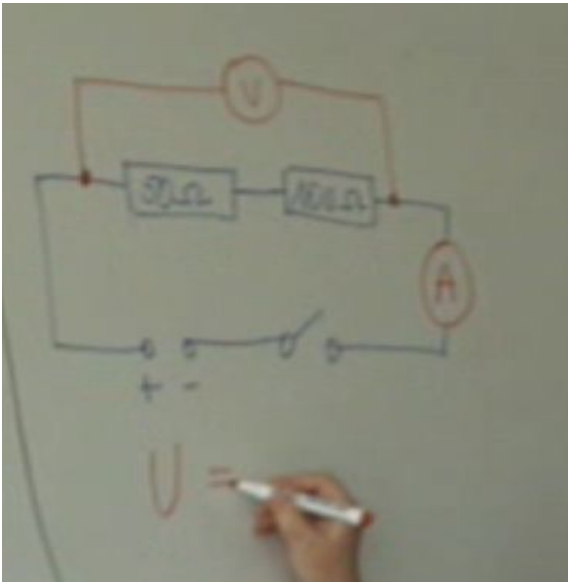
Kognitivní transformace

- Kognitivní konflikty – vyvolané prostřednictvím **manipulace s reprezentacemi**.
- Reprezentace jako způsob ztvárnění obsahu.
- Na manipulaci s reprezentacemi je založeno modelování a řešení učebních úloh → kognitivní operace.
- Žáci jsou uváděni do didakticky připravených situací (učebních úloh), jejichž řešení vyžaduje:
  - interpretovat reprezentace
  - třídit reprezentace
  - konfrontovat reprezentace...

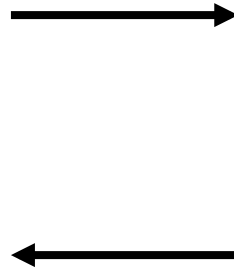
Mandler (1998);
Sedláková (2004); Janík (2007)

Manipulace s reprezentacemi ve výuce

Reprezentace (A)
konstruovaná učitelem
(schéma el. obvodu)

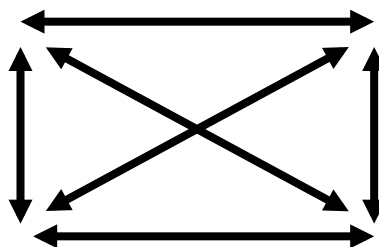
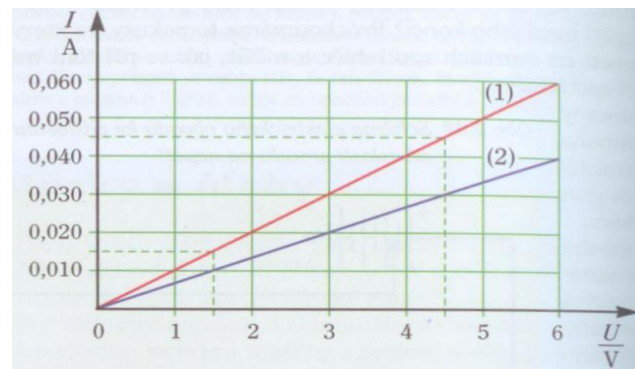
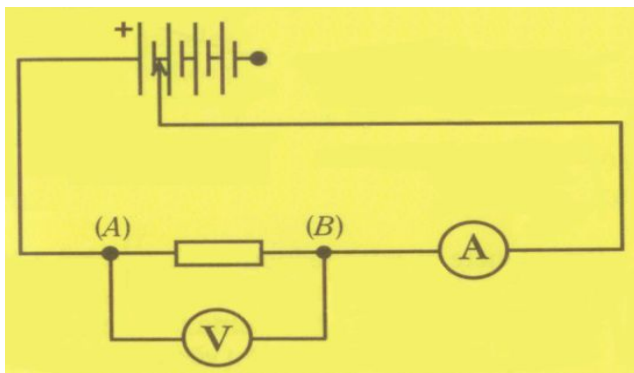
Reprezentace (B)
konstruovaná žáky
(zapojení el. obvodu)

Žáci jsou uvedeni do didakticky připravené učební situace, kdy konstruují reprezentaci (B) analogickou k reprezentaci (A).

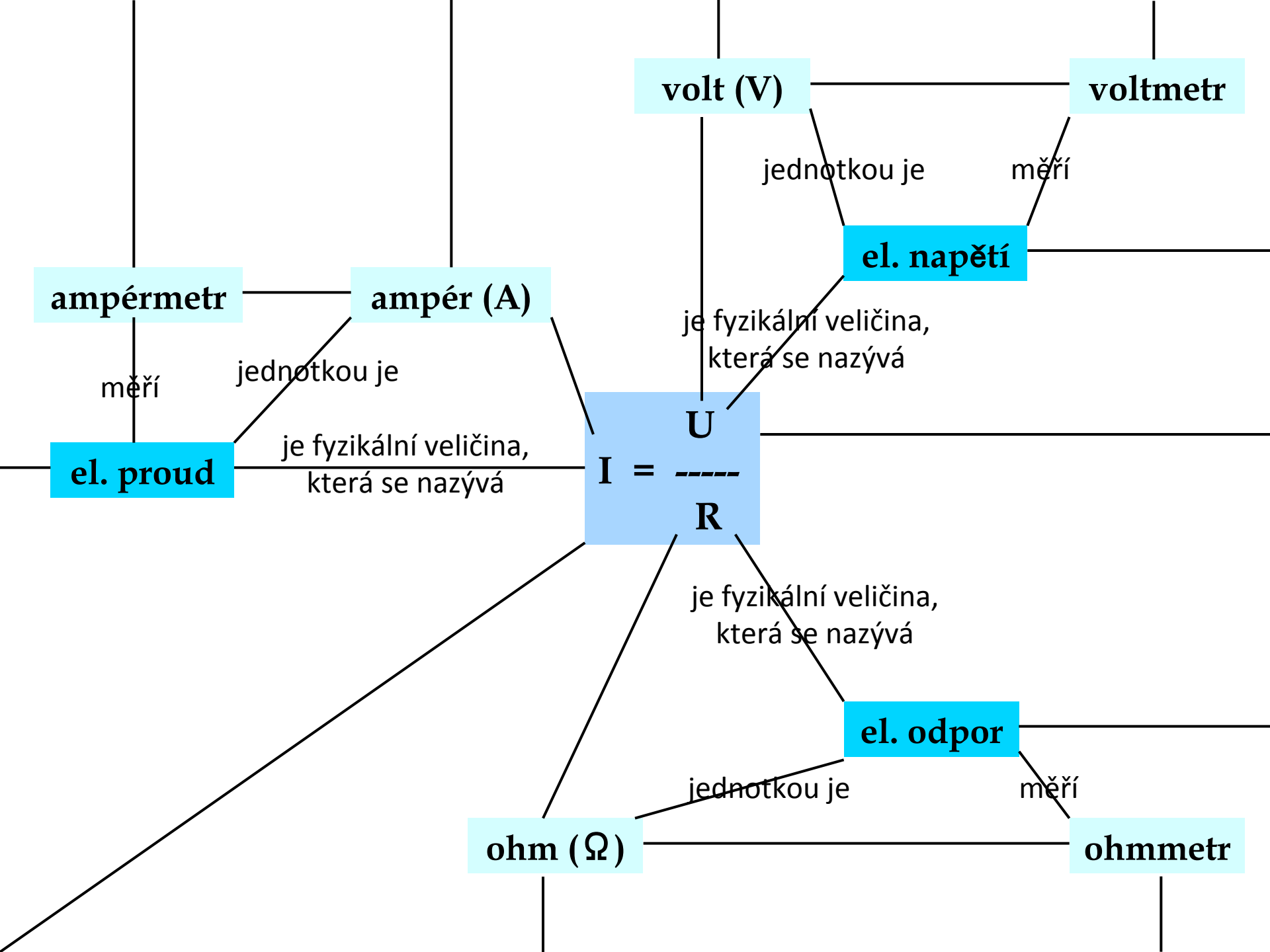

Učebnice: 142/11: Změř, jak se mění proud procházející rezistorem, když měníš napětí na svorkách. Výsledky měření zapiš do tabulky. Znázorni grafem závislost proudu procházejícího rezistorem na napětí mezi svorkami.

$\frac{U}{V}$	$\frac{I}{A}$	$\frac{U}{\frac{I}{V/A}}$
1,5	0,015	100
3,0	0,030	100
4,5	0,045	100
6,0	0,060	100

Komplementarita vícečetných reprezentací – jejich kognitivní integrace zakládá porozumění (zde: Ohmův zákon: $I = U/R$).

Shrnutí

- Řízení školského systému – vymezení funkcí, cílů, obsahů školního vzdělávání (vzdělávací politika a školský management) – kurikulum
- Kurikulum: jak se oborové obsahy mění v kurikulární obsahy a jak se ty mění v obsahy myslí.